

Yunus'un Dilinden Hazine

The Concept of Treasure in the Words of Yunus

Osman KUFACI ¹

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 20.09.2021

Kabul Tarihi / Accepted: 07.12.2021

Doi: 10.48146/odusobiad.998154

Atf / Citation: Kufacı, O., (2021). "Yunus'un Dilinden Hazine" ODÜSOBİAD "Yunus Emre ve Türkçe Özel Sayısı" 51-64, Doi: 10.48146/odusobiad.998154

Öz

Yunus Emre, Türk edebiyatının dönemleri göz önünde tutulduğunda etkisi her devirde az çok hissedilmiş bir şahsiyettir. Hayatı hakkındaki sis perdesi tam manasıyla açıklığa kavuşmamakla birlikte 1240-1320 yılları arasında yaşadığı kabul edilir. Sade sayılabilecek bir dille samimi duygularla şiirlerini kaleme alan şair, gönül dünyasındakileri ve tasavvuf öğretilerini söz kalıbına döker. Dönemindeki bazı isimlerin Farsçaya tevessül etmelerine rağmen kendisinin eserini Türkçe ile yazması kayda değerdir. Edebiyatımızda bilinen en eski *Türkçe Divan* ona aittir. 13. yüzyıl gibi erken sayılabilecek bir zaman diliminde Anadolu coğrafyasında *Türkçe Divan* ve *Risâletü'n-Nushiyye* mesnevisi ile şair olarak edebiyat sahasına çıkması bile onun şiirini incelemeye yeterli bir sebeptir.

Bu makalede yaşadığı çağdan şiirleriyle tüm insanlığa seslenen Yunus'un *Divan*'da ve *Risâletü'n-Nushiyye*'de hazine kavramını ne şekilde ele aldığı, ona hangi anlamlar yüklendiği örnek beyitlerle incelendi. Hazine mefhumunun "genc", "hazne" ve "hazine" kelimeleri ile ifade edildiği tespit edildi. Bu kavramın tasavvuf öğretisi çerçevesinde şiirlerde imge olarak kullanıldığı görüldü. Ayrıca şairin imgelerin teşkilinde sosyal hayatta hazine ile ilgili inanışlardan hareket ettiği söylenebilir. Bu çalışma ile Yunus Emre gibi büyük bir şairin hazine kavramı ile ilgili tasavvurları ortaya konuldu. Böylece Yunus Emre ile ilgili araştırmalara katkı sunulması hedeflendi.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, Hazine, *Divan*, *Risâletü'n-Nushiyye*, imge.

Abstract

Yunus Emre is a figure who has had an impact on Turkish literature throughout its history. Although his life is shrouded in obscurity, it is known that he lived between the years of 1240 and 1320. The poet, who penned his poems with sincere feelings in a simple language, puts what is in his heart and his Sufi teachings on paper. It is worth noting that he wrote in Turkish while some of his contemporaries employed Persian. He is the author of the oldest known Turkish Divan in our literature. The fact that he emerged in the sphere of literature as a poet in Anatolia as early as the 13th century with the Turkish Divan and the Risâletü'n-Nushiyye masnavi is reason enough to investigate his poetry.

In the present study, it is discussed using sample couplets how Yunus, who reached all of humanity with his poems from the era he lived in, addressed the concept of treasure in the Divan and Risâletü'n-Nushiyye, and what meanings were attributed to it. The words "genc," "hazne," and "hazine" have all been found to reflect the concept of treasure. This concept was regarded as an image in his poems, which were written in the context of mysticism. Furthermore, it may be argued that the poet acted in the production of images based on his thoughts regarding the concept of treasure in social life. With the present study, the views of a renowned poet like Yunus Emre on the subject of treasure were disclosed. Thus, it was aimed to contribute to future studies on Yunus Emre.

Keywords: Yunus Emre, Treasure, *Divan*, *Risâletü'n-Nushiyye*, image.

¹ Doç. Dr., Sinop Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Sinop, osmankufaci@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8505-6518

Giriş

Hazine mefhumu ile ilgili Osmanlı döneminde telif edilen sözlüklerde² hemen hemen aynı bilgilerin nakledildiği görülür. Bu nedenle *Kamus-ı Türkî*'deki bilgileri aktarmakla yetinmekteyiz. *Kamus-ı Türkî*'de (Şemseddin Sâmî, 1900: 22) hazine kelimesi için şu anlamlar verilmiştir: "Cem' hazâ'in (hazinelere). Tr. zebânzedi (dillerde dolaşımı): hazne." 1. "Akçe vaz' ve hıfz olunan (konulan ve saklanılan) yer, vezne, sandık: hazîne-i devlet, hazîne-i mâliye [Mâliye nezâretine yalnızca "hazîne" dahi denir.]", 2. "Zî-kıymet (kıymetli) şeyler hıfzına mahsûs mahfuz (korunaklı) yer, depo.", 3. "Akarsuyun veya yağmur suyunun birikip hıfz olunduğu yer, sarnıç, depo; su hazînesi dahi denir.", 4. "Top ve tüfek barutunun bulunduğu yer.", 5. "Medfûn (gömülmüş) mâl, defîne.", 6. "İrin biriken yer.", 7. "Nukûd (nakitler) vesâ'ir zî-kıymet (kıymetli) şeylerden ibaret yük.", 8. "Vaktiyle on altı bin gurûş mikdârı." "Hazîne-i hassa": "Zât-ı hazret-i pâdişâhîye 'â'id (Padişah Hazretlerinin kendisine ait) emlâk ve ârâzî vesâ'irenin vâridât (gelir) u mesârifi (gider) dâiresi.", "Hazîne kethudâsı": "Enderûn-ı Hümâyûndaki zî-kıymet (kıymetli) emvâl (mallar) ve eşyânın hüsn-i muhâfaza (güzellikle korunması) idâresine me'mûr (görevlendirilen) zât."

Kelimenin günümüzdeki kullanımı için *Türkçe Sözlük*'e başvurmakta yarar bulunmaktadır. *Türkçe Sözlük*'te (Türkçe Sözlük, 1998/1: 973) kelimenin kökünün Arapça olduğu belirtilir ve şu anlamlar kaydedilir: 1. "Altın, gümüş, mücevher gibi değerli eşya yığını, büyük servet.", 2. "Değerli şeylerin saklandığı yer.", 3. "Gömülü veya saklı iken bulunan değerli şeylerin bütünü", 4. "Devlet malı, parası veya bunların saklandığı yer.", 5. "Kaynak.", 6. "mec. Büyük bağlılık duyulan, değer verilen şey veya kimse", 7. "Devletin altın, döviz, bono ve nakit işlemlerini maliye ile birlikte düzenleme görevini üstlenen makam."

Divan şiirinde hazine mefhumuna hemen her divanda ve mesnevîde rastlanmaktadır. Zira hazine kavramının çok eski zamanlardan beri çeşitli toplumlarda yeri olduğu gibi Türklerde de belli bir kavram alanı bulunmaktaydı. Eski zamanlarda hazinelere harap yerlerde saklanırmış. Hazineye kimsenin el uzatmaması, yabancı şahıslardan hazinenin muhafaza edilmesi için büyük yılanların görevlendirildiği tılsımlar yapılmış. Şairler, bu hadiseye telmihte bulunan şiirler kaleme almıştır. Hazine mefhumuna yer verilen şiirlerde sevgilinin yüzü hazine, saç da yılan olarak karşımıza çıkar (Aslan vd., 2018: 132). Sevgilinin yüzünün hazineye teşbihinde onun kıymeti vurgulanır. Şekil bakımından yılan olarak düşünülen saçlar da bu kıymetli hazineyi yabancıardan koruyucu olarak açığa çıkar.

Bu çalışmanın konusunu Yunus Emre'nin *Dîvân'ı* ve *Risâletü'n-Nushiye*'sinde hazine mefhumuna yer verilen şiirlerin incelemesi oluşturmaktadır. Ancak konu ile ilgili az sayıda örnek bulabildiğimizi ifade etmekte yarar vardır. Bu çalışma, Yunus Emre'nin imgelem dünyasında hazine kavramının kullanımına yönelik tespitleri, şairin tasarruflarını ve bakış açısını içermektedir. Hazine mefhumuyla ilgili beyitler irdelenirken beyitlerin dil içi çevirilerini beyitlerin altında gösterdik. Elde edilen malzeme *Din, Anne Rahmi, Gerçek Anlamıyla ve Öğüt Verme İşleviyle Hazine, Gönül, Sosyal Hayattaki Pratik Bilgiden Hareketle Yapılan Tasvirler, Zenginlik* başlıkları altında ele alındı.

1. Din

1.1. Allah

Eren lafzı eski dönemlerden beri Türkçenin söz varlığı içindedir. Kelimeye etimolojik olarak bakılacak olunursa er lafzına +en eki getirilerek türetildiği görülür. "Ermiş velî, yatır, evliyâ" (Ayverdi, 2020: 347) manasına gelir. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*'nde (2004: 194) bu kavram "Allah'a ulaşan kişiye (vâsıl) denir. Velî." olarak tarif edilir. Süleyman Uludağ kelimenin tasavvufta "Vâsıl, ehl-i vusul, vuslatı gerçekleştiren, velî, ermiş, kâmil insan." (Uludağ, 1999: 174) manalarını zikreder. Ayet ve hadislerde velilere yer ayrılmıştır. Yunus 10/62'de "Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına hiçbir korku yoktur. Onlar üzülmeceklerdir de." (Altuntaş ve Şahin, 2011: 215) beyan edilir. Ayette geçen velî kelimesinin çoğulu olan "evliyâ" ibaresine "Allah dostları" anlamı verilmiştir.

² Mefhumla ilgili Osmanlı dönemindeki şu sözlüklere de bakılabilir: *Lûgat-i Nâcî* (Muallim Nâcî, 1904: 381), *Kâmûs-ı Osmanî* (Mehmed Salâhi, 1322: 296), *Lûgat-i Remzî* (Remzî 1305/1: 494).

Bir hadis-i şerifte konu ile alakalı olarak “Görüldüklerinde size Allah’ı hatırlatan, konuştuğunda ilminizi arttıran ve ameli size ahireti hatırlatan kimselerdir.” (İbn Hacer el-Askalânî, 1998/III: 123) buyrulur.

Didaktik bir gaye güdülerek kaleme alınan beyitte Yunus duyanların mutlu olacağı bir bilgi paylaşacağını ilan eder. Buna göre hazineyi elde etmek isteyenler velilerin izini takip etmelidir. Gence (hazine) kavramı ile Allah’ın kastedildiği açıktır. Yunus da tasavvuf geleneği içerisinde gence (hazineye) yani Allah’a ulaşmanın anahtarının evliya olduğunu düşünür ve okuyucularına evliyanın izini takip etmelerini öğütler:

Yûnus bir haber virür işidenler şâd olur

Gence ugrasam diyen izlesün eren izin

Yûnus Emre (Tatçı, 1997a: 329)

“Yunus bir haber verir, duyanlar mutlu olur. Hazineye rastlasam diyen velilerin izini takip etsin.”

Tasavvuf öğretisinde Allah “kenz-i mahfî” (gizli hazine)dir. Allah Teâla, “Cemâl-i Mutlak”, “Kemâl-i Mutlak” ve “Hüsn-i Mutlak” vasıflarına sahiptir. Mutlak güzellik ve iyilik nitelikleri sebebiyle kendisine âşık olmuştur. Kendini görmek ve göstermek istemesi nedeniyle de ayna hükmündeki âlemi ve insanları yaratmıştır. Böylece kâinat ve insan Allah’ın kendi güzelliğini temaşa eylediği bir ayna gibi olmuştur (Mengi, 2005: 31). Bu anlayışa göre aynaya yansıyan her suret bir gölgeden ibaret olduğu gibi evrendeki tüm eşya da gerçek bir varlığa sahip değildir, kâinattaki her şey bir hayal ve gölgeden tezahür etmiştir. Allah Teâla bir an olsun kâinata tecelli etmemeyi dilese tüm mevcudat derhal yok olur (Levend, 1984:18).

Vahdet-i vücud nazariyesinin temelinde tüm âlemin mutlak birlik içerisinde bulunması yatmaktadır. Bu felsefeye göre tüm varlıkta yaratıcı ile yaratılan birdir. Eşyada Allah’ın sıfatları görünmektedir. Allah Teâla tarafından halk edilen her şey onun ile aynı vasıfları taşır. Tüm varlıkların aslı, Vücut-i mutlak (tek ve mutlak varlık) olan Allah’tır (Ünver, 2009: 538).

Tasavvufun tanımlarından biri de “sülûk ilmi”dir. Dervişin Hakk’a ulaşma kabiliyeti kazanmak için nefsinin her türlü şeyden arındırması, güzel ahlakla vasıflanması, sülûk ilminin konusunu teşkil eder (Uludağ, 2010: 127). Arapça seyr ü sülûk ise “gitmek ve girmek” manasına gelir. Tasavvufi bir terim olarak bir şeyhin huzurunda, Allah’a kavuşmak için çıkarılan manevi yolculuk (Cebecioglu, 2004: 565) karşılığında kullanılır.

Seyr ü sülûk tabiri, erişmek maksadıyla yola girerek Hakk’a varmaktır. Allah’a vasıl olmak ise Hakk’ı görüyor gibi kulluk bilinciyle ona yakınlaşmak ve sürekli Hak ile bir olmaktır. Tasavvuf erbabına göre Allah’a kavuşabilmek için bu yola girenlerin belli mertebeleri geçmeleri gerekmektedir. Bunun için de takip etmesi gereken bir seyir vardır. Salikin, sülûk süresince nefsinin dünyaya dair ilgi ve alakalardan, tüm kirlerden, kayıtlardan arındırması, kötü davranışlardan el çekip ahlakını güzelleştirmesi ve Hakk’a vasıl olacak kabiliyeti hâsıl etmesi gerekir (Coşanay, 2017: 202). Hakk’a nail olmanın yolu ancak budur.

Vahdet-i vücud felsefesinde salikin Allah’a ulaşması için çeşitli engelleri (perdeleri) aşması bir mecburiyettir. Allah’a ulaşma uğrunda çeşitli çileler çekilmesi ise dervişlik adabındandır. Bu perspektifte Yunus da rahatlıkla hazineye malik olunamayacağını açıklamaktadır. Hazineye (Allah’a) kavuşmanın çeşitli şartlarının olduğunu estetik bir üslupla izah etmektedir:

Ya değme sa’yile kim bula genci

Varursan ilerü kogil sagıncı

Yûnus Emre (Tatçı, 1997b: 142)

“Ya öylesine gayretle (rahatlıkla) hazineyi kim bulmuş? İleri varırsan istekleri bırak.”

Güzel isimler anlamına gelen esmâ-i hüsnâ terkibi Allah’ın doksan dokuz ismini ifade etmektedir. *Kur’an-ı Kerim*’de ve hadis-i şeriflerde Allah’a nisbet edilen isimler yüzden daha fazladır. Ancak bu terimin Allah’ın doksan dokuz ismini kapsadığı kabul görülür (Topaloğlu, 1995: 404). Hay, “ebedî

hayatla diri" ve Kayyûm, "Her şeyin varlığı kendisine bağlı olup kâinatı idare eden" (Topaloğlu, 1995: 414) anlamlarına gelen Allah'ın isimlerindedir. "Sevgi, Allah ve kulu arasında karşılıklı gerçekleşen bir olaydır. Kul, Allah'a hasret duyarak yakınlaşmak istediği gibi, Allah da kuluna hasret duyar ve onun kendine yakınlaşmasını ister. Kul, Allah'a münacat ettiği ve ona karşı gayretkeş olduğu gibi, Allah da kuluna karşı böyledir." (Affi, 2004:183). Yunus Emre'nin alıntılanan beytini bu müteakabiliyet anlayışı çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Allah'ın işine kol uzatılması hâlinde hazinedarın tüm engelleri kaldıracağı edebî dille ileri sürülmektedir. Hazinedardan kasıt beyitte vahdet/vuslat önündeki engelleri kaldıracak olan Allah'tır:

Uzatsan Hayyu Kayyûm işine kol

Sana bevvâb u hâzin vireler yol

Yûnus Emre (Tatçı, 1997b: 142)

"Hay ve Kayyûm(olan Allah)'ın işine kol uzatırsan, sana hazinedar yol verir."

1.1.1 Gizli Hazine

Sufi şairlerce dünyanın ve insanın yaratılmasına dayanak olarak kullanılan "küntü kenzen mahfiyyen" cümlesi Türkçeye "Ben gizli bir hazine idim." (Yılmaz, 1992: 98) biçiminde çevrilebilir. Yukarıdaki ibare "Ben bilinmeyen bir hazîne idim, bilinmeyi diledim, birtakım kimseleri yarattım, onlara kendimi bildirdim ve onlar da beni bildiler." (Yılmaz, 1992: 91) hadisinin baş kısmıdır. Bu hadis divan şiirinde oldukça geniş imgelem alanı oluşturmuştur.

Yunus Emre'nin yaşadığı dönemde hazinelerin kimsenin olmadığı harap yerlerde saklanması genel bir görüş idi. Daha sonraki dönemlerde de bu gelenek devam etmiştir. Osmanlı edebî metinlerinde hazinelerin harap yerlerde bulunması anlayışından hareketle oldukça farklı imgeler meydana getirilmiştir. Yunus da hazineleri saklamaya dair bu yöntemi şiirine dayanak yaparak tasavvufi duygularını ve düşüncelerini anlatmada zengin çağrışım aracı olarak kullanmayı tercih etmiştir.

Süleyman Uludağ velayet kavramına "Hakkın, kulunu, kulun da Mevla'sını dost edinmesi, Allah ile kulu arasındaki karşılıklı sevgi ve dostluk, Allah'ın, kulun (ibadet, taat gibi) işlerini kendi üzerine alması; kulun da Allah'ın velîsi (vekili) olması." anlamını verdikten sonra konu ile ilgili '*Allah mü'minlerin velîsi, dostudur.*' (Al-i İmrân, 3/68, Bakara, 2/227), '*Takva sahipleri Allah'ın velîleri, dostlarıdır.*' (Enfâl 8/34)" (Uludağ, 1999: 564) ayetlerini kaydeder.

Bu bilgiler ışığında Yunus'un aşağıdaki şiirine bakılabilir. Yunus Emre, harap olmanın âşığın velayetini artıracaklarını savunmaktadır. Diğer bir deyişle âşık harap bir vaziyette ise onun Allah'a yakınlığı/dostluğu artacaktır. "Genc-i nihân" ile "küntü kenzen mahfiyyen" hadisi akla gelmektedir. Bu nedenle "genc-i nihân" ibaresine Allah anlamı verilebilir. Ayrıca gizli hazinenin daima harap yerde saklanması kabulü de hatırdaki tutulmalıdır:

'Âşık niçe harâbısa velâyeti arta durur

Anuîcün ki dâimâ vîrâdadur genc-i nihân

Yûnus Emre (Tatçı, 1997a: 343)

"Âşık ne kadar harap ise velayeti gittikçe artacaktır. Onun için ki gizli hazine daima yıkık yerdedir."

Can kelimesinin birçok anlamı bulunmakla birlikte asıl anlamı "İnsan ve hayvanların yaşamasını sağlayan ve ölümle bedenden ayrılan madde dışı varlık, ruh"tur (Ayverdi, 2020: 181). Kelimenin "sevgili, kardeş, dost" (Ayverdi, 2020: 181) anlamı beyitle bağlantılıdır. "Cânlar içinde cânım" ibaresine "sevgililer içinde sevgilim" ya da "dostlar içinde dostum" gibi anlam verilebilir. Bu durum aşırı sevginin ifadesidir. Kâf 50/16'da "Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseyi de biz biliriz. Çünkü biz, ona şah damarından daha yakınız." ve aynı surenin 17. ayetinde "Üstelik biri insanın sağ tarafında, biri sol tarafında oturmuş iki alıcı melek de (onun yaptıklarını) alıp kaydetmektedir." (Altuntaş ve Şahin, 2011: 215) buyrulmaktadır. "Cânlar içinde cân" tabiri Kâf

50/16-17'yi akla getirmektedir. “Genc-i pinhân” (gizli hazine) ile Allah söylenmek istenmiştir. İlk mısradaki “sensin” ile sihr-i helal sanatı yapılmaktadır:

Cânlar içinde cânım sensin genc-i pinhânım

Çün 'iyân gördüm seni pinhân kayısı degül

Yûnus Emre (Tatçı, 1997a: 226)

“Canlar içinde canım, gizli hazinem sensin. Seni açıkça gördüğüm için gizli (görmek) sıkıntı değildir.”

Dânişinden/irfanından bahsettiği beyitte Yunus, kendi ilminin gizli hazine sözü olduğunu söyler. Yine bu beyitte de gizli hazine ile söylenmek istenen Allah'tır. Şair, Allah'a âşık olduğu için öğrendiği tüm ilmin Allah'ı anmakla kaim olduğunu dillendirir. Yunus'un dost olarak söz ettiği Allah'a âşık olanlar iki dünyaya önem vermezler. Yunus ve aynı fikriyatı paylaşanlarca iki dünyadan ziyade dost/sevgili olarak gördükleri Allah'a erişmek önemlidir:

Yûnus'un bu dânişi genc-i nihân sözüdür

Dosta 'âşık olanlar iki cihândan fârik

Yûnus Emre (Tatçı, 1997a: 189)

“Yunus'un bu ilmi gizli hazine sözüdür. Dosta âşık olanlar iki cihandan vazgeçmiştir.”

Tasavvuf erbabı her şeyde Allah'ın tecellilerini görür ve her nesnede onu yâd eder. Yunus da kendisine canın (dostun) ve dünyanın Allah olduğunu dile getirir. Diğer bir ifadeyle her şeyde o, dostunu görür. Beyitte vahdet-i vücud anlayışı çeşitli sözlerle resmedilir. Gizli hazine kavramı gerçek bir manaya delalet etmekle birlikte “genc-i nihân” ibaresine “küntü kenzen mahfiyyen” hadisine telmih yapmak ve zihinlerde vahdet-i vücud tedai ettirmek için beyitte bilhassa yer verilmiştir:

Sensün bana cân u cihân sensün bana genc-i nihân

Senün durur assı-ziyân ne iş gele benden bana

Yûnus Emre (Tatçı, 1997a: 52)

“Bana dost ve dünya, gizli hazine sensin. Fayda zarar senindir, benden bana nasıl fayda gelsin?”

1.1.2. Allah'ın Kudreti

Yunus *Risâletü'n-Nushîyye*'deki “Dâstân-ı Buhl u Hased” başlıklı kısımda hasedin yanlışlığını ortaya koymaktadır. Beyitteki “merdân kişiler” ibaresi “merdân-ı Hudâ” yani “ermişler, veliler” anlamındadır. Buna göre velayet sahibi insanların dünyayı sevmeyi, sonsuz bir hayatı dilediği, onların gözlerine ebedî âlemin görüldüğü ve aşk tozunun (sürmesinin) oturduğu (sürüldüğü) açıklanıyor. Konuyla alakalı olarak üçüncü beyitte ise velilerin gözlerine aşk tozu (sürmesi) sürüldüğü için gözlerinin Hak'a açıldığı, hazineden velilere rahmet saçıldığı iddia edilmektedir. Hicr suresi 21. ayette “Hiçbir şey yoktur ki hazineleri yanımızda olmasın. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz.” (Altuntaş ve Şahin, 2011: 215) zikredilir. *Yunus'un beyti ile ayetin anlamı örtüşmektedir. Hazine ile okuyuculara sezdirilen Allah'ın kudretidir. Diğer bir deyişle Allah'ın kudreti hazineye teşbih edilmiştir:*

Sevemez dünyeyi merdân kişiler

Bakî dirlik neyse anı dilerler

Yûnus Emre (Tatçı, 1997b: 129)

“Yiğit kişiler dünyayı sevemez. Ebedî hayat ne ise onu isterler.”

*

Bakî 'âlem göründi gözlerine

Oturdu 'ışk tozu gözlerine

Yûnus Emre (Tatçı, 1997b: 129)

"Sonsuz dünya gözlerine göründü. Gözlerine aşk tozu oturdu."

*

Anunçün gözleri Hakk'a açıldı

Hazineden ana rahmet saçıldı

Yûnus Emre (Tatçı, 1997b: 129)

"Onun için gözleri Hakk'a açıldı. Hazineden ona rahmet saçıldı."

Risâletü'n-Nushiyye'nin İslami bir bakış açısıyla kaleme alınan bir başka bölümü "Dâstân-ı Gaybet ü Bûhtân" adını taşır. Hucurât suresinin 12. ayetinde "Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin giybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir." (Altuntaş ve Şahin, 2011: 572-573) buyrulur. Yunus da bu ayet doğrultusunda muhatabına/okuyucularına eğer akılları varsa giybeti terk etmelerini öğütler. Bu sözünü giybeti bırakanın hazinesinin dolacağı düşüncesiyle destekler. Beyitte sevap hazineye benzetilerek açık istiare sanatı gerçekleştirilmiştir. Sonraki beyitte padişah hazinesinde malın çok olduğu rivayet edilmiştir. Padişah ile kastedilen Allah Teâlâ'dır. Padişahın hazinesinden murat Allah'ın sonsuz maddi ve manevi kudretidir. Allah'ın kudreti açık istiare yoluyla hazine olarak nitelendirilmiştir:

Eğer varısa 'aklun gaybeti ko

Ki gaybet koyanın haznesi tolu

Yûnus Emre (Tatçı, 1997b: 139)

"Eğer senin aklın var ise giybeti bırak. Çünkü giybeti bırakanın hazinesi doludur."

*

Padişâh haznesinde meta' öküş

Uykudan uyanıp dut sözüme güş

Yûnus Emre (Tatçı, 1997b: 139)

"Padişah hazinesinde mal çoktur. Uykudan uyanıp sözüme kulak tut."

Aktarılan beyitteki hazine Allah'ın kudretini simgelemektedir. Bu hazineden inci ve mücevher alan kimse tüm memba ve madenlere kavuşacaktır. Allah'ın hazinesindeki tek bir inci ve mücevher tüm değerli taşların çıkarıldığı madenlere bedeldir:

Dür ü gevher alasin hazineden

Bulına cümle sende kân u ma'den

Yûnus Emre (Tatçı, 1997b: 142)

"Hazineden inci ve mücevher alasin. Bütün memba ve maden sende bulunsun."

1.1.3. Allah'ın Rahmeti

Yunus'un şiirlerinde konu birliği olduğu görülür. *Divan'*daki 312 numaralı şiir bahar dolayısıyla kaleme alınmış bir şiir olmakla birlikte Allah'ı ve Allah'ın rahmetini konu etmektedir. Bu şiirin üçüncü beyti bu makalenin konusuyla ilgilidir. Bahar gelince dünya tekrardan yeni hazineden yeni kaftan giyinmiştir. Dünyaya yeniden yeni can verilmiş, ot ve ağaç yine bitmiştir. Bahar mevsiminde toprak üzerinde yeşeren otlar, açan çiçekler yeni kaftan olarak tasavvur edilmiştir. Baharda Allah'ın yeryüzüne şamil olan rahmeti hazine olarak tahayyül edilmiştir. Allah'ın rahmeti ile baharda yeryüzünün yemyeşil olması Yunus'un dilinden Allah'ın rahmet hazinesinden sarf ederek dünyaya yeni kaftan giydirmesi biçiminde beyitte söz kalıbına dökülmüştür:

Yine yini hazînededen yini hil'at giydi cihân

Yine virildi yini cân ot u ağaç sesdi yine

Yûnus Emre (Tatçı, 1997a: 403)

“Dünya yine yeni hazineden yeni kaftan giydi. Yine yeni can verildi, ot ve ağaç yine yetişti.”

1.2. İlahi Tecelliler

Yunus'un bazı beyitleri muhatabına/okuyucusuna/dervişlere öğüt kabilinden değerlendirilebilir. Şair, muhatabına fani (geçici) düşüncelerden kurtulmasını, bunların etkisine maruz kalmamasını salık vermektedir. İlk aşama bu geçici fikirlerden vazgeçmek, etkilenmemektir. İkinci aşama ise ebedî hazineye yönelmektir. Ebedî hazine ile Allah ifade edilmektedir. Çünkü ebedî olan ancak odur. İkinci seviyeye geçen derviş dünyada yüz binlerce batın hazinesi bulacaktır. Bâtın lafzının “gizli, derûn, iç yüz” gibi anlamları vardır. Süleyman Uludağ, bâtın ehli (Uludağ, 1999: 88) ile ilgili şu bilgileri kaydeder: “Bâtın ehli: Görünürdeki eşya ve olayların arkasındaki hakikatleri ve sebepleri keşif yoluyla bilen ve kalp gözüyle gören tasfiye ehli, evliya. Ulemaya da ehl-i zahir denir.” Bu anlamdan hareket edildiğinde “bâtın hazinesi”nin “hakikatleri bilmeye vesile olacak ilahi tecelliler” manası tezahür edecektir. Böylece yüz binlerce batın hazinesi bulmak ile Hak'ın yüz binlerce tecellisine mazhar olmak ya da bu tecellileri müşahede etmek kastedilmiş olmaktadır:

Kalma fânî sığınca kasd eyle bâkî gence

Yüz bin cihânda bâtın hazînesin bulasın

Yûnus Emre (Tatçı, 1997a: 365)

“Geçici düşüncenin etkisinde olma, ebedî hazineye yönel. Dünyada yüz binlerce batın hazinesini bulasın.”

1.3. Mürşit

Yunus, “bu” zamiri ile intisap ettiği mürşidini, burada anlamındaki bunda kelimesi ile bağlı oldukları tekkeyi kastetmektedir. Mürşidinin gizli bir hazine olduğu kanaatini taşır. Mürşidi gizli bir hazine olarak telakki etmesinde onun kıymetinin herkes tarafından bilinmemesinin etkili olduğu söylenebilir. Bu (mürşit) gizli hazine teşbihi vech-i şebah açık olmadığı için temsili teşbih kategorisinde değerlendirilebilir:

Bu bir genc-i nihândur n'ister sofilar bunda

Niçe ördek niçe kaz hoş iner gölümüze

Yûnus Emre (Tatçı, 1997a: 412)

“Bu gizli bir hazinedir, sofilar burada ne ister? Pek çok ördek ve kaz gölümüze güzelce girer.”

2. Anne Rahmi

İnsan hayatının zaman dilimlerinden hareketle bu dünyadaki serüvenini betimleyen Yunus Emre'nin gazel formundaki şiirinin ilk beyti aşağıdadır. Gazelde redif “-e düşdi gönül” ibaresiyle sağlanmıştır. Ancak redifteki gönül kavramı ile çoğunlukla insana değinilmiştir. Burada da gönül ile mecaz-ı mürsel sanatı vasıtasıyla insan kastedilmiştir. İlk mısradaki baba belinden anne karnına çocuğun düşmesi, ikincisinde ise Allah'ın müsaadesiyle annenin rahminde cenin oluşması hadisesi izah edilmektedir. Ana rahminde cenin oluşması hadisesi “hazineye düş-” imgesiyle okuyucuya aktarılmaktadır. Açık istiare sanatı ile ana rahminin hazineye teşbihi söz konusudur:

Ata belinden bir zamân anasına düşdi gönül

Hak'dan bize destûr oldı hazîneye düşdi gönül

Yûnus Emre (Tatçı, 1997a: 213)

“Gönül, babasının belinden bir zaman annesine düştü. Hak'tan bize izin verildi, gönül hazineye düştü.”

3. Gerçek Anlamıyla ve Öğüt Verme İşleviyle Hazine

Yunus'un gazellerinden biri dünyanın ve ömrün geçiciliği etrafında kaleme alınmıştır. Bu bağlamda kurgulanan üçüncü beyitte *Şehname*'de geçen Acem kahramanları ve Karun gazeldeki diğer beyitlerle anlam birliği sağlamak ve fani ömre temas etmek üzere anılmaktadır. Bundan dolayı bu şahıslar hakkında kısa bilgi vermekte yarar bulunmaktadır.

Ferîdûn *Şehnâme*'de adı geçen, Pişdâdiyân sülalesinin altıncı hükümdarıdır. Demirci Gâve, İran tahtında oturan Zalim Dahhâk'ı öldürür. Onun yerine Ferîdûn tahtın yeni sahibi olur. Beş yüz yıl saltanat sürdüğü bildirilir (Zavotçu, 2013: 246).

Enûşirvân, 531-579 yılları arasında hüküm sürmüş olan Sasani hükümdarıdır. Tüm dinlere ve inançlara karşı hoşgörülü olmuştur. Kendisinden İslam kaynaklarında adil bir hükümdar olarak söz edilir (Tefazzülü, 1995: 255). Adalet arayanların sallayarak haklarını aradıkları "zencîr-i adl" (adalet zinciri) adını taşıyan bir zincir yaptırdığı bilinmektedir. Adaleti ile meşhur bir hükümdar olarak öne çıkar. Eyvân-ı Kısra, Bargâh-ı Kısra ve Eyvân-ı Medâin ismiyle meşhur saraylar yaptırmıştır. Bu saraylar kendisinin azametini gösterir. Tâc-ı Kısra ve Tâc-ı Nûşîrevân isimlerini taşıyan tacının çok parlak olduğu nakledilir (Yıldırım, 2008: 559).

Kur'an'da ismi olumsuz bir biçimde geçen şahıslardan biri Karun'dur. Hz. Musa devrinde hayatını sürdürmüştür. İsrailoğullarından olan Karun zenginliğe mazhar olmasına rağmen cimrilik yapmış ve Allah'a isyan etmiştir. Bunun üzerine mallarıyla birlikte toprağa gark olmuştur (Tökel, 2000: 383). Divan şiirinde bu dünyaya gönül vermenin yanlışlığına, dünyanın geçiciliğine örnek olarak adı zikredilir (Tökel, 2000: 383).

Yukarıda anılan üç şahıs da kudreti ve zenginlikleri ile fark edilir. Yunus, muhataptan Feridun ve Nuşirevan'ın hazinesi ile Karun'un malının toplamının kendisinde olduğunu düşünmesini ister. Bunu izleyen diğer beyitte bu dünyanın ağızda çiğnenmiş bir lokma olduğunu söyleyerek dünyaya yönelmenin yanlışlığını vurgulanır. Hazine kavramı gerçek manasıyla beyitte yer almakla birlikte "zenginlik" manasını yüklenmiştir:

Sen Ferîdûn haznesin Nûşîrevân gencile

Kârûn mâlını dahı sen mâluna katdun tut

Yûnus Emre (Tatçı, 1997a: 62)

"Sen Feridun hazinesini Nuşirevan hazinesiyle Karun'un malını malına kattığını farz et."

*

Bu dünyâ bir lokmadur ağızdadur çeynenmiş

Çeynenmişî ne dutmak hâ sen anı yutdun tut

Yûnus Emre (Tatçı, 1997a: 62)

"Bu dünya ağızda çiğnenmiş bir lokmadır. Çiğnenmişî tutmak niçin? İşte sen onu yuttun say."

4. Gönül

İslam medeniyeti dairesine yeni giren bir milletin dili olan Türkçeyi yeni kültür nedeniyle baş gösteren divan edebiyatına uygun bir dil hâline getirenlerden olup Türk edebiyatında ilk divanı kaleme alan Yunus edebî sanatları kullanmakta da dikkati çeker. İnsan bedenini bir kale olarak tahayyül eden şair, bu beden kalesindeki aklı da sultan olarak düşünür. Bu beden kalesinde gönül hazinedir, aşk ise onun muhafızıdır/bekçisidir. Gönülün hazineye benzetilmesindeki temel amil mücevher olarak düşünülebilecek irfanın/ilahi tecellilerin onun içinde gerçekleşmesidir:

İşbu vücûd bir kal'adur 'akıl içinde sultânı

İşbu gönül bir hazînedür 'ışk tutmuş bekler anı

Yûnus Emre (Tatçı, 1997a: 516)

“İşte bu beden bir kaledir, akıl (kalenin) içindeki sultandır. İşte bu gönül bir hazinedir, aşk muhafaza etmiş, onu beklemektedir.”

“Sıkıntı, eziyet” anlamını muhtevi “renc” tasavvufta gönül isteğinin hilafına bir durumun ortaya çıkmasını (Cebecioğlu, 2004: 515) anlatır. “Renk” tasavvufta “beşerî bağlar, ilişkiler ve âdetler”e işaret eder. Renksizlik kavramı ise vahdet âlemine (Uludağ, 1999: 433-34) karşılık gelir. Yunus’un alıntılanan beytini kavramların tasavvufi tarifleri ışığında değerlendirilebiliriz. Gönül hazinesi, Allah’ın zatına yorulabilir. Vahdete nail olmak isteyen şair gönül hazinesine ulaşmak için, olumsuz hususlar zahir olmadan, bir yol bulmak ister görünmektedir. Beyitte vahdete ermek isteyen saf bir dervişin endişesi sezilmektedir. Açık istiare sanatı yoluyla vahdeti deryaya teşbih eden Yunus bu deryada yüzmeyi diler. “Bî-reng” ve “bî-elvân” sözlükte “renksiz” anlamını haiz olmakla birlikte beyitte ve tasavvufta “vahdet âlemi”ni karşılamaktadır:

Gönlümün gencine rencler irmedin bir yol bulam

Yâ Hû deryâyâ girem bî-reng ü bî-elvân olam

Yûnus Emre (Tatçı, 1997a: 280)

“Gönlümün hazinesine zahmet ulaşmadan bir yol bulayım. Ey Allah’ım, (vahdet) deryasına gireyim, vahdete kavuşayım.”

5. Sosyal Hayattaki Pratik Bilgiden Hareketle Yapılan Tasvirler

5.1. Hazinelerin Harap Yerlerde Bulunması

Riyâzü’s-Sâlihîn adlı eserde geçen hadis-i şerifte “Saçı başı dağınık, eli yüzü tozlu, kapılardan kovulmuş öyleleri vardır ki, bu şöyle olacak diye yemin etseler, Allah onların dediğini yapar.” (İmam Nevevi, 2013/II: 273) buyrulur. Bu hadisin açıklamasında maddi bakımdan iyi durumda olmayan, giyecek doğru dürüst elbisesi bulunmayan, dağınık ve perişan bir görünüşü olan bu tarz insanlara halkın bir kısmı değer vermeyip hor görürler. Ancak insanlar içerisinde bu denli kıymetsiz görülen kimseler arasında Cenab-ı Hakk’ın çok sevdiği ve her dileğini yerine getirdiği veli kulları mevcuttur. Veli kullar herhangi bir konu için dua etse Allah onların talebini hemen gerçekleştirir (İmam Nevevi, 2013/II: 274).

İnsanın dış görünüşü ve iç âlemi, maddi ve ruhi yönü bulunur. İnsanoğlunun dış yapısını beden olarak içini de can/gönül olarak değerlendirmek mümkündür. Yunus da ilk mısradan insanın suretini ve gönlünü tezat çerçevesinde yorumlar. İnsanın sureti harap/perişan olunca gönlünün bahçesinin cennet olması ibaresinde tezat baskındır. Yapılan tezatla birlikte verilmek istenen mesaj daha anlaşılır hâle gelmektedir. Çünkü “[b]ir şeyin kendi zıddı ile beraber bulunmasının onun görünürlük ve algılanabilirlik artırdığı gerçeği çok eskiden beri bilinen ve üzerinde önemle durulan bir husus olmuştur.” (Mum, 2018: 12). Suretin viran olması fakir olmaya, dünyanın malından ve makamından vazgeçmeye delalet eder. Dolayısıyla dünyaya gönül vermeyenlerin bahçeye benzetilen gönlünün cennet gibi bayındır olacağı beyan ediliyor. Canın harap/perişan olmasıyla varlık evinin yıkılması anlatılıyor. Divan şairleri hazinelerin virane yerlerde gömülerek saklanması inancına şiirlerinde sıklıkla estetik bir unsur olarak başvurmuşlardır (Yekbaş, 2010: 158). Tasavvuf perspektifinde kurgulanan beyitte hazinelerin viran yerlerde bulunduğu inancı zengin çağrışımlara kapı aralamaktadır. Hazine ile Allah’ın kastedildiği beyitte yukarıda zikredilen hadis-i şerife göndermede bulunmaktadır:

Çün sûretün vîrân ola gönlün bâğı cinân ola

Cânun genci vîrân ola çünki bu genc vîrândadır

Yûnus Emre (Tatçı, 1997a: 108)

“Suretin harap olunca gönlün bahçesi cennet olur. Bu hazine harap yerde olduğu için canın hazinesi harap olur.”

5.2. Hazinelerin Toprağa Gömülmesi

Hazineleri saklama yöntemlerinden biri toprağın altına gömmektir. Eski zamanlarda emniyet ve güvenlik günümüzdeki gibi değildi. Bu yüzden hırsızlık ve yağma çok daha fazla olmaktadır. İnsanlar birikimlerini bir tencereye ya da çömleğe koymak suretiyle toprak içine gömerek sakladıkları ve emniyete alırlar (Onay, 1993: 118). Yunus'un beytinde toprağı kazmadan hazineye malik olunamayacağı düşüncesi ile verilmek istenen mesaj somut hâle getirilmiştir. Asıl zihinlerde yerleştirilmeye çalışılan düşünce, gayret etmeden Allah'ın kudret hazinesinin temin edilemeyeceğidir. Diğer beyitte hazineye gereksinim duyulması hâlinde sıkıntının yok edilmesi gerektiği haber veriliyor. Beyitte hazineye Allah manası verilebilir. Allah'a ulaşmak için sıkıntı yani aradaki perdeler ortadan kaldırılınca hazineye (Allah'a) ulaşılacaktır. Sonraki beyitte ise şair, hazinenin (Allah'ın) bulunmasından dem vurmaktadır:

Kaçan genc bulasın yir kazmayınca

Ya kalb sâfi mi olur kızmayınca

Yûnus Emre (Tatçı, 1997b: 141)

"Yeri kazmayınca nasıl hazine bulacaksın? Ya kalp yanmayınca pak mi olur?"

*

Eger genc gereğise renc iletgil

Öğüt dutarsan gel gence gitgil

Yûnus Emre (Tatçı, 1997b: 141)

"Eğer hazine lazım ise sıkıntıyı ortadan kaldır. Öğüt tutarsan gel, hazineye git."

*

Beri gel genci sana buldurayın

Sana buldurmaya bildüreyin

Yûnus Emre (Tatçı, 1997b: 141)

"Buraya gel, hazineyi sana buldurayım. Sana buldurmaya anlatayım."

6. Zenginlik

6.1. Dünyadaki Tüm Zenginlikler/Allah'ın Zâtı, Sıfatı ve Ef'âli (Toplu hâlde bulunan altın, gümüş, mücevher, para vb. maddî değeri yüksek şeylerin bütünü.)

İslam inancına göre tüm mevcudatın yaratıcısı, kudret sahibi, ezeli ve ebedî olan ancak Allah'tır. Bu bağlamda tüm varlık Allah'a aittir. Yunus tüm hazinelerin/zenginliklerin Allah'a ait olduğunu, kime isterse ona vereceğini yani tasarruf etme hakkının ancak ona ait olduğunu izah etmektedir. Allah'ın hazinelerine izinsiz el uzatmaya kimsenin cesaret edememesi külli iradenin kudretini vurgulamaktadır. Her şeyin üzerinde Allah'ın iradesinin olduğunun altı bu şekilde çizilmektedir.

M. Efdal Emre beytin yorumunda (2015: 887): "Zâhirde kişi için en büyük hazine sıhhattir, afiyettir, mutluluktur, gönül zenginliğidir. Sonra da mal ve mülk zenginliğidir. Ma'nâda ise zenginlik, Allâh'ın hazinesi olan zât, sıfat ve ef'âlinin sırlarını sana açması ve seni ârif-i billâh bir muvahhid etmesidir. Allâh kendisine ait olan bu hazineyi dilediğine verir." demektedir. Şârih, Allah'ın hazinelerini tasavvuf ve din perspektifinde onun "zât, sıfat ve ef'âl"i olarak belirtir ve sınırlandırır. Ancak beyitteki "Allah'ın hazinelerini" insan gerçekliğinde ve tasavvuf perspektifinde, edebî metinlerin çok anlamlı olabileceğinden hareketle, insan aklına gelebilecek tüm zenginlikler ve Allah'ın zâtı, sıfatı ve ef'âli olarak belirleyebiliriz:

Cümle hazîneler senün kime dilersen viresin

Kimün ne zehresi ola destûrsuz el uzatmağa

Yûnus Emre (Tatçı, 1997a: 416)

“Bütün hazineler senindir, kime istersen verirsin. İzinsiz el uzatmaya kimse cesaret edemez.”

Derviş kelimesinin aslı Farsçaya dayanmaktadır. Bununla birlikte tüm Müslüman milletlerin dillerinin söz varlığında bu kelime yer almıştır. Kelime sözlükte “dilenci, muhtaç ve yoksul” manalarını ihtiva etmektedir. Ayrıca kelimenin geniş coğrafya ve zaman diliminde farklı manalar kazandığı da görülür. Kelimenin kökeni hakkında farklı görüşler ortaya atılmıştır. Tasavvufun başlangıç devirlerinde “fakir” lafzında olduğu gibi derviş kelimesi de yoksul insan ve her bakımdan Hakk’a muhtaç olma bilincine vakıf olan sufi manasında dilde kullanılmaktaydı (Yazıcı, 1994:188). Dervişliğin başlangıcı riyazet ve mücahede etmektir. Bu zaman diliminde yeme, içme, konuşma ve uyuma etkinliği en az şekilde yapılır. Buna karşın ibadetler, zikirler ve tefekkür çoğaltılır. Nefsani arzulara gem vurulmaya gayret gösterilir. Bu şekilde sıkı bir perhizle manevi bir olgunluk kazanmak hedeflenir. Amacına ulaşmak isteyen derviş belli bir plan ve program dâhilinde hareket ederek çeşitli güçlüklerle dayanmaktadır. Dervişin muradına ermesinin yani Hakk’a erişmenin yolu sabır ve tahammül göstermekten geçmektedir (Yazıcı, 1994:188).

Divan’da 149. gazel dervişlerin övgüsüne ayrılmıştır. Miraçta Hz. Peygamber Allah ile konuşurken dervişlerin farklı bir topluluk olduğundan bahsedilir. Bunun üzerine Allah beyitteki sözleri söyler. Bu dervişlerin onun gözetiminde olduğu “Bunlara benüm didüm” ibaresi iki kere tekrarlanarak ortaya konulmaktadır. Yunus’a göre dervişlerin mallarını ve hazinelerini unutmaları bizzat Allah’ın takdiridir ve isteğidir. Derviş, Allah’tan başka her şeye yüzünü çevirmiş, yalnızca onu talep eden kimse demektir. Bu dünyanın tüm zenginliklerinden ve güzelliklerinden vazgeçen derviş mutlak varlığı tüm eşyada müşahade etmektedir (Emre, 2015: 445). Genc (zenginlik) gerçek anlamda kullanılmış olup dünyaya ait her türlü zenginliği sembolize etmektedir:

Bunlara benüm didüm bunlara benüm didüm

Unıtdurdum mâlnı gencini dervîşlerün

Yûnus Emre (Tatçı, 1997a: 211)

“Bunlara benim dedim, bunlara benim dedim. Dervişlerin mallarını, hazinelerini unutturdum.”

6.2. Kişinin Tüm Maddî Varlığı/Zenginliği

Padişah eşsiz kudreti ve her şeye hâkim olmayı simgeler. Tasavvufi şiirlerde “padişah” kavramı ile Allah’ın anlatılmak istendiği anlaşılmaktadır. Yunus da padişah ibaresi ile Allah’a seslenerek kendini ona adadığını bildirmektedir. “Ben beni” ibaresi bilinçli bir tercihi yansıtmaktadır. Nitekim Yunus şairliğinden önce kalbinde iman nuru parlayan samimi bir dervîştir. Tüm hayatı Hak yolunun yolcusu olmakla geçen şair, “genc ve hazinem kamusu” gibi biri Farsça diğeri Arapça menşeli iki kelime ile aynı manayı (hazineyi) kastetmekle tüm varlığının/kazancının/hâsılının tamamına dikkat çekmektedir. Bu ibareye servet anlamı verilebilir. Buna göre Yunus’un tüm serveti “sensün” ile ifade ettiği zattır. Bu zatın ilk mısradaki geçen padişah/Allah olduğu aşikârdır. Şair hiçbir maddi varlığı olmadığını açığa vurur. Bununla birlikte tasavvufta her şeyden vazgeçip (masiva) dünyadaki maddiyattan ve kendi maddi varlığından ayrıldığını beyan eder:

İy pâdişâh iy pâdişâh uş ben beni virdüm sana

Genc ü hazînem kamusu sensün benüm önden sona

Yûnus Emre (Tatçı, 1997a: 52)

“Ey padişah ey padişah, işte ben beni sana verdim. Benim baştan sona hazine ve definemin hepsi sensin.”

6.3. Yeryüzündeki Maddi ve Manevi Zenginlik

Risâletü'n-Nushiyye’nin “dâstân-ı kibr” başlığını taşıyan kısımdaki beyitte alçak gönüllüğün önemine dair farkındalık oluşturulur. Bu bağlamda her işinde tevazu gösterenlerin hazineye erişeceği dile getirilir. Buna karşılık yüce yer (büyük makamlar) gözetleyen (bekleyen) onlarca zahmetle karşılaşacağı anlatılıyor. Yunus Emre makam elde etmek için hırs içerisinde gayret etmek yerine

mütevazı bir hayatı salık veriyor. Beyitteki "hazine" kavramı "yeryüzündeki maddi ve manevi zenginliğe" tekabül eder:

İden alçaklık ol gence sataşur

Yüce yir gözeden rence sataşur

Yûnus Emre (Tatçı, 1997b: 78)

"Alçakgönüllülük gösteren o hazineye erişir. Yüce makam gözetten zahmetle karşılaşır."

Sonuç

Konuşma diline yakın samimi bir üslupla şiirlerini kaleme alan Yunus'ta tasavvuf, dolayısıyla dinî ve estetik bir derinlik de mevcuttur. Yunus'un sanatının izah edilen bu hususu hazine mefhumuyla gerçekleştirilen imgelere de aksetmiştir. Bu mefhumun imge olarak yer aldığı beyitler dinî ve estetik derinliğe sahip bir yapıyla kurgulanmıştır.

Türk edebiyatının ilk divan şairi olan Yunus Emre'nin Türk edebiyat ve kültürüne önemli bir etkisi olmuştur. *Divan ve Risâletü'n-Nushiye*'de hazine mefhumunun Allah, Allah'ın kudreti, rahmeti, anne rahmi, ilahi tecelliler, mürşit gibi kavramların açık istiare ile hazine olarak hayal edildiği tespit edilmiştir. Gönül, teşbih-i belîğ sanatı vasıtasıyla hazineye teşbih edilmiştir. Konuyla alakalı olarak şiirlerde "gizli hazine" anlamına gelen "genc-i nihân" ibaresine dört kez, "genc-i pinhân"a ise bir kere yer verilmiştir.

Yunus Emre hazine mefhumunu şiirine malzeme/imge yaparken döneminin telakkilerinden ve inançlarından istifade etmeyi de ihmal etmemiştir. Bazı beyitlerin kurgusu hazinelerin virane yerlerde ve toprağa gömülerek saklanması, korunması geleneği/inanışından hareketle meydana getirilmiştir. Bazı beyitlerde ise kelimenin gerçek anlamı söz konusu edilmiştir. Hazine mefhumunun geçtiği tüm beyitler sanatkârın dinî ve tasavvufi perspektifine uygun olarak kurgulanmıştır.

Kaynakça

- Affî, E. (2004). Tasavvuf İslâm'da Manevî Hayat. (E. Demirli, & A. Kartal, Çev.). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Albayrak, N. (1995). Enûşîrvân. TDV İslam Ansiklopedisi. C. XI. Ankara: TDV Yayınları. 255-256.
- Altuntaş, H. & Şahin, M. (2011). Kur'ân-ı Kerim Meâli. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Apaydın, H. Y. (2013). Velâyet. TDV İslam Ansiklopedisi, C. XLIII, İstanbul: TDV Yayınları. 15-19.
- Aslan, Ü. vd. (2018). Osmanlı Edebiyatının 200'ü. Ankara: Otto Yayınları.
- Ayverdi, İ. (2020). Kubbealtı Lugatı Misalli Büyük Türkçe Sözlük. İstanbul: Kubbealtı İktisâdi İşletmesi.
- Cebecioğlu, E. (2004). Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü. İstanbul: Anka Yayınları.
- Coşanay, B. (2017). Tasavvuf Düşüncesinde Seyr u Sülûk Üzerine Bir İnceleme. Anasay, C. I, S. II, 199-216.
- Demirli, E. (2012). Vahdet-i Vücûd. TDV İslam Ansiklopedisi. C. XLII. İstanbul: TDV Yayınları, 431-435.
- Devellioğlu, F. (1997). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat. (XIV. baskı). Ankara: Aydın Kitabevi.
- Emre, M. E. (2015). Yûnus Emre Dîvânı ve Şerhi. İstanbul: Eserkitap.
- İbn Hacer el-Askalânî (1998), *Metâlibu Âliye: el-Metâlibü'l-Âliye bi-Zevâidi'l-Mesânidi's-Semâniye*, C. I-IV, çev. Mehmet Ali Kara, İstanbul: Tevhid Yayınları.
- İmam Nevevi. (2013). Riyâzü's-Sâlihîn, Peygamberimizden Hayat Ölçüleri. C. II. (Kandemir vd. Çev.). İstanbul: Erkam Yayınları.

- Levend, A. S. (1984). Divan Edebiyatı (Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar). İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Mehmed Salâhi. (1322). Kâmûs-ı Osmanî. C. I-IV. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- Mengi, M. (2005). Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Edebiyat Tarihi-Metinler. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Muallim Nâcî (1322/1904). Lügat-ı Nâcî. İstanbul: Asır Matbaası.
- Mum, C. (1998). Tezâdın İmtizâcı Klasik Türk Şiirinde İmtizâc-ı Ezdâd. Ankara: Sonçağ Yayınları.
- Onay, A. T. (1993). Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı (Haz. Cemal Kurnaz). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Remzi, H. (1305). Lügat-i Remzî. C. II. İstanbul: Matbaa-i Hüseyin Remzî.
- Redhouse, S. J. W. (1996). A Turkish And English Lexicon. Beirut: Librairie Du Liban.
- Şemseddin Sâmî (1317/1900). Kâmûs-ı Türkî. İstanbul: İkdâm Matbaası.
- Tatçı, M. (1997a). Yûnus Emre Dîvânı C. II. İstanbul: MEB Yayınları.
- Tatçı, M. (1997b). Yûnus Emre Dîvânı, Risâletü'n-Nushiye (Tenkitli Metin). C. III. İstanbul: MEB Yayınları.
- Tefazzülî, A. (1995). Enûşîrvân. TDV İslam Ansiklopedisi. C. XI. İstanbul: TDV Yayınları. 255.
- Topaloğlu, B. (1995). Esmâ-i Hüsnâ. TDV İslam Ansiklopedisi. C. XI. İstanbul: TDV Yayınları. 404-418.
- Toven, M. B. (1927). Yeni Türkçe Lügat. İstanbul: Evkâf-ı İslâmiye Matbaası.
- Türk Dil Kurumu (1998). Türkçe Sözlük I-II. Ankara: TDK.
- Tökel, D. A. (2000). Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar, Şahıslar Mitolojisi. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Uludağ, S. (1999). Tasavvuf Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Marifet Yayınları.
- Uludağ, S. (2010). Sülûk. TDV İslam Ansiklopedisi. C. XXXVIII. İstanbul: TDV Yayınları. 127-128.
- Ünver, M. (2009). Nesimi ve Vahdet-i Vücut. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. S. XXXIX. 537-552.
- Yazıcı, T. (1994). Derviş. TDV İslam Ansiklopedisi. C. IX. İstanbul: TDV Yayınları. 188-190.
- Yekbaş, H. (2010). Klasik Türk Şiirinde Bazı Halk İnanışları. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. C. XX. S. 1. 155-184.
- Yıldırım, N. (2008). Fars Mitolojisi Sözlüğü. İstanbul: Kabcacı Yayınları.
- Yılmaz, M. (1992). Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük). İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Zavotçu, G. (2013). Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü (Kişiler-Hayvanlar-Bitkiler-Tabîat Güçleri-Kişileştirilmiş Varlık ve Kavramlar). İstanbul: Kesit Yayınları.

Extended Abstract

Yunus Emre is a figure who has had an impact on Turkish literature throughout its history. Although his life is shrouded in obscurity, it is known that he lived between the years of 1240 and 1320. The poet, who penned his poems with sincere feelings in a simple language, puts what is in his heart and his Sufi teachings on paper. It is worth noting that he wrote in Turkish while some of his contemporaries employed Persian. He is the author of the oldest known Turkish Divan in our literature. The fact that he emerged in the sphere of literature as a poet in Anatolia as early as the 13th century with the Turkish Divan and the Risâletü'n-Nushiyye masnavi is reason enough to investigate his poetry.

In the present study, it is discussed using sample couplets how Yunus, who reached all of humanity with his poems from the era he lived in, addressed the concept of treasure in the Divan and Risâletü'n-Nushiyye, and what meanings were attributed to it. The words "genc," "hazne," and "hazine" have all been found to reflect the concept of treasure. This concept was regarded as an image in his poems, which were written in the context of mysticism. Furthermore,

it may be argued that the poet acted in the production of images based on his thoughts regarding the concept of treasure in social life. With the present study, the views of a renowned poet like Yunus Emre on the subject of treasure were disclosed. Thus, it was aimed to contribute to future studies on Yunus Emre.

In Divan poetry, the concept of treasure appears in practically every divan and masnavi. In fact, the concept of treasury has existed in numerous communities since antiquity, and it even had a distinct conceptual sphere among the Turks. The lover's face is generally pictured as a treasure and her hair as a snake in Divan poetry. The treasure metaphor emphasizes the value of the lover's face. Hair, which resembles snakes in appearance, is also thought to shield this priceless gem from intruders.

The subject of the present study consists of the examination of the poems in Yunus Emre's Dîvân and Risâletü'n-Nushiye that include the concept of treasure. However, it should be noted that a limited number of examples could be found regarding the subject. The present study involves Yunus Emre's views on the use of the concept of treasure in the world of imagination, as well as the poet's selections and perspective. In the examination of the couplets regarding the concept of treasure, intralingual translations of the couplets were presented below them.

The works of Yunus, which were penned in a sincere style that is akin to spoken language, contain aspects of mysticism and, consequently, theological and aesthetic depth. The images created with the theme of treasure illustrate this described feature of Yunus's art. The couplets in which this concept appears as an image are built using a structure with religious and aesthetic depth.

Yunus Emre, the first divan poet of Turkish literature, had a profound impact on the country's literature and culture. It has been determined that the theme of treasure is envisioned with clear metaphors of concepts such as Allah, the might and mercy of Allah, mother's womb, divine manifestations, and guidance in Divan and Risaletü'n-Nushiye. Through the use of simile, the heart is compared to a treasury. The term "genc-i nihân," which means "hidden treasure," appears four times, and "genc-i pinhân" appears once.

While Yunus Emre used the concept of treasure as a material/image for his poems, he also took advantage of the ideas and beliefs of his day. The tradition/belief of hiding and protecting treasures in barren regions and burying them in the earth forms the basis for the structure of several couplets. The true meaning of the word is mentioned in a few couplets. All of the couplets in which the theme of treasure is referenced were written from the artist's religious and mystical viewpoint.